

3. Skavtrup skole

Hvor længe der har været holdt skole i Skavtrup, ved jeg ikke, men efter almueskoleanordningerne af 29/7 1814 må der jo være truffet bestemmelse om skolegangen. Og i det store Ringkøbing amt blev der derfor – da anordningen bestemte, at ingen måtte have mere end ¼ mil fra hjem til skole (hvad der aldeles ikke kunne overholdes) – oprettet biskoler i massevis. Endnu 1870 var der i amtet 100 biskoler, heraf 45 med særskilt vinterlærer (jf. fars vinterlærerpladser ovf.). Og da det udstrakte Tvis sogn var i pastorat sammen med Nr. Felding, blev biskolen i Skavtrup knyttet til og betjent af læreren i Nr. Felding skole. Om der straks blev truffet ordning, er måske tvivlsomt, men i al fald 21/5 1833 blev af Danske Kancelli approberet en plan, hvorefter læreren i Nr. Felding to dage om ugen skulle gå til Skavtrup biskole mod at Tvis til Nr. Felding skulle bidrage med 1½ td. rug og 1½ td. byg in natura samt 8 tdr. byg efter kapitelstakst. Om denne plan og forsøget på fra Nr. Felding at blive fri for denne forpligtelse strides sognene i lange skrivelser 1846. Der argumenteres først og fremmest ud fra økonomien, men det begrundes fra Nr. Felding også fromt med misfornøjelsen »med den afbrudte Skolegang af 2 Dage ugentlig særdeles om Vinteren, da Gangen er besværlig formedelst de forskellige lange Afstande, og derfor hele Ugen burde benyttes i den Tid det er muligt for derved at befordre vore Børns aandelige Tarv«. Nogen ændring synes ikke at være truffet.

To dage i ugen var der altså skole i Skavtrup, i et lejet lokale i en af de tre Skavstrupgårde, ifølge Trine Sønderhus var det i Over Skavtrup, hvor hun havde gået i skole sammen med

Skavtrup skole 1913.

Vilhelm, en søn af den kendte Lavst Glavind, og læreren var »den gamle Fugl« (s: Anders Christian Fugl, lærer i Nr. Felding 1836-67). I leje betales 1849 6 rdl., 4 mark og 12⁴/₅ skilling, i 1857 12 rdl., og læreren synes at have fået betaling efter børnetallet: 1866 for 24 børn 12 rdl., 1867 for 22 børn 11 rdl. I skoleloven 8/3 1856 var skolepengene ellers fastsat til »fra 1 til 2 Rd.«, – men hvad der var sparet var jo tjent! Besværligt har det jo været at skulle passe den skole. Læreren skulle over åen (Vegen å), og med mellemrum måtte der anskaffes et nyt gangbræt. 1853 koster et gangbræt ved Kibæk 3 mark og 3¹/₅ skilling. 1866 anskaffes et gangtræ for 5 mark og 8 skilling. Og ved vintertid var det sikkert ofte umuligt at komme frem. Som Iver Skavtrup engang med sit dejlige lune smil berettede: jo, det var en flink degn, ham fra Nr. Felding (det var lærer Chr. Overgaard), – hvad, om vinteren kunne han jo ikke altid komme over åen, – og hvad, om sommeren kom vi jo ikke altid i skole, fordi vi havde nok at bestille hjemme, – jo, det var en flinke degn.

Men 1871 byggedes så et selvstændigt skolehus på en jævnt faldende skråning ned mod et eng- og mosedrag omkring en

bæk, der løb mod vest til Vegn å, lidt vest for den sidste af Skavtrupgårdene og på den anden side af æ swå't ba'k, og 1875 flyttede Svenning Iversen den sidste gård (Neder Skavtrup) længere østpå, og skolen lå nu alene tilbage.

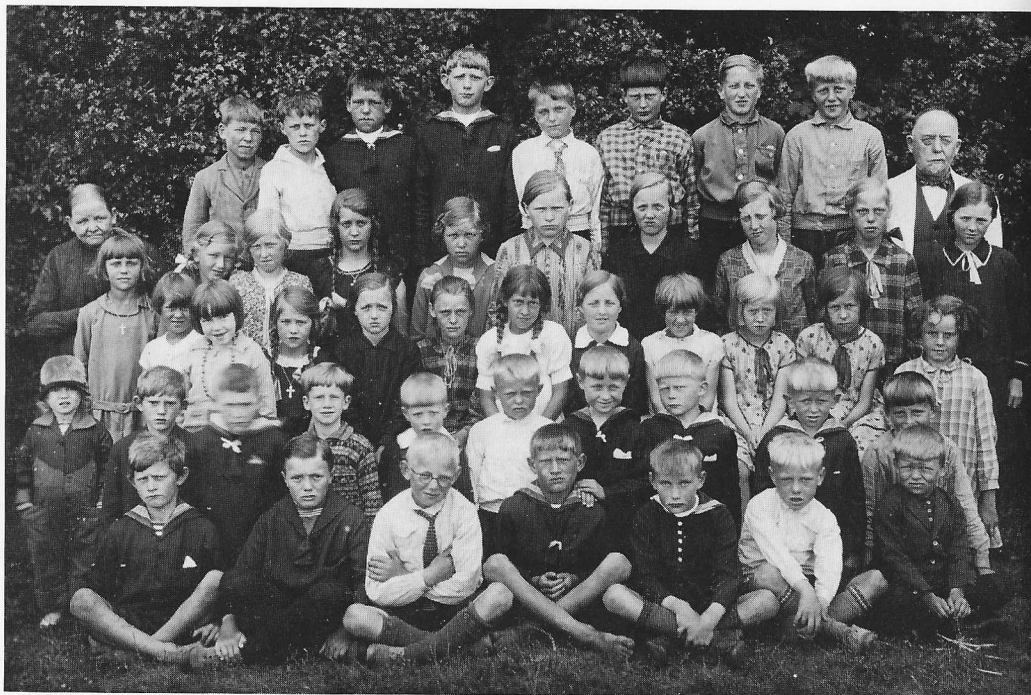
Skavtrup skoledistrikt var stort, det såkaldte »søndersogn«, fra Solds og Vasehuset ved skellet til Avlum i øst til Majgård i vest – med bebyggelserne langs med og på begge sider af landevejen – og mod syd til Vibholm og Kragbæk ved Vinding sogneskel. Fra Solds var der næsten ½ mil til skolen. Men bebyggelsen var meget spredt og børnetallet var aldrig stort, vistnok aldrig over 40 fordelt på to klasser.

Nu var der jo ikke nogen lærerbolig, da far i januar 1902 fra skoledirektionen (provst G. A. Olsen) fik forespørgsel, om han var villig til at lade sig konstituere i enelærerembedet på betingelse af at få fast ansættelse efter et års forløb, såfremt »der ingen tilstrækkelig begrundet Indsigelse herimod er fremkommet fra de stedlige Skolemyndigheder«. Far svarede ja og fik konstitution fra 1. marts 1902. Forinden havde Svenning Didriksen (som altid kaldtes Svenning Grønbæk) som sognerådsformand skrevet til far og spurgt, om det ikke var rigtigst, at far kom alene nogen tid før den egentlige flytning for »at se Lejligheden an og faa ordnet lidt ved Tingene«. Den »lejlighed« her omtales bestod af et lille rum, nemlig den halve del af »gangen« i vestsiden af skolen. Dette rum havde vistnok fra tid til anden huset en og anden ellers husvild person, sidst den svenske skomager Abraham, der holdt livet oppe bl.a. ved brændevin, men som man havde skaffet husly oppe ved Skavtrup mølle. Der kunne vel stå en seng og et bord, næppe mere. Jeg husker ikke bestemt, hvornår vi flyttede, men far har meldt flytning 15. februar. Der blev nemlig påbegyndt opførelse af en lærerbolig i tilslutning til østsiden af skolen, og jeg mener at huske, at boligen blev bygget færdig i løbet af sommeren, navnlig husker jeg fra byggeriet en stor kule, hvor man læskede kalk, hvad man skulle holde sig i afstand fra. Men

nogle måneder boede vi virkelig i det lille rum, som senere en tid var hønsehus.

Også i det øvrige sogn var nu skoleordningen gennemført i den form, jeg bedst husker, og som med et par ændringer holdt sig til den nyeste store reform. Oprindeligt var der i hele sognet kun én omgangslærer (den første 1741 ifølge Einar Poulsen), efter 1809 dog to, og først ca. 1833 byggedes en skole, der lå vest for Tviskloster (=: Tvismølle), halvvejs til Uregård (i denne gamle skole boede siden Jens Veje), og hertil kom lærer Henriksen 1876. 1887 flyttedes skolen til Tvislund, hvor der fra 1843 havde været biskole. Samtidig oprettedes Halgård skole og Brejnholt biskole, og denne sidste blev nedlagt 1914, da Gedbo skole blev oprettet. Lærerne ved disse skoler er opregnet i Ejnar Poulsens »Hardsyssels Degnehistorie« II. 496ff. Søren Meltoft huskede (1920) af de gamle degne kun Dahlgaard (1833-44), fordi »han slog, men var dygtig. Han kom til Gudum og bankede der en fordærvet og måtte så bede sognerådet om forladelse, da han ellers var blevet afsat«. »Lærer Kjær (1863-76) blev afsat »fordi fruentimmer fik for megen magt over ham«. Jo, skrøbelighederne huskes.

Og så *haven*. Ja, nogen have fandtes ikke før 1902 – og fandtes i det hele taget sjældent. Kun nogle få gårde havde en indhegnet have. I Stokvad var der have, i Grønbæk også en indhegning til bærbuske, ellers havde man kun ude i marken en lille agerplet med køkkenurter. Far søgte derfor i 1903 et lån på 100 kr. i Ringkøbing Amts Skolefond til dækning af udgifterne ved anlæg og beplantning af en have ved skolen. Dette bevilgedes (4% i rente og 10% årlig i afdrag) og sognerådet var i det gode humør og – kautionerede! Mod vest som grænse mod legepladsen plantedes elm og bornholmsk røn for at give læ. Store blev træerne aldrig, men de læede dog. Og mod syd plantedes en tjørnehæk ind til kørevejen – eller køresporet – som her drejede mod øst sønden om æ swå't ba'k hen til den gamle hulvej fra nord, der fortsatte over en »bro«, det vil sige

Skolebillede fra Skavtrup skole ca. 1929.

en stenkiste over bækken, op over Dres Dals agre og videre til Grønbæk. Mod øst plantedes også Elm på bakkeskråningen, og udenfor var gravet en dyb grøft. Store afgrøder gav haven vel aldrig, men vi havde alligevel glæde og et godt udbytte af den: bærfrugt, jordbær, kartofler, kål o.s.v., – især hvidkål (Niels Bro købte i en årrække hvert år et lille læs hvidkålhoveder – for et par dalers penge!). Af frugttræer havde vi vist kun et skovfogedæbletræ, vestenvinden var for hård til at mindre hårdføre sorter kunne trives. Køkkenhaven gav gulerødder, pastinakker (men ikke porrer), bønner, selleri, radiser, persille, salvie (til te) m.m. Et blomsterbed var der vel også, resultatet af »blandet blomsterfrø«, men der blev ikke

plukket blomster til pryd i stuen, det var imod mors principper: di pøn'ter mjæst hu di sto'r, sagde hun.

Om *skolestuen* i Skavtrup havde de lovbefalede mål (90 kubikfod ånderum for hvert barn), tør jeg ikke sige, men jeg tvivler. Der var heller ikke nogen brolagt »gård« udenfor, men det krævedes også kun »forsaauidt Sogneforstanderskabet anseer det for gavnligt« – og det har man altså ikke anset for gavnligt. Lidt nede på skråningen var en brønd med en pumpe og tillænket blikkop for de tørstige. Mellem brønd og havegærde var »legepladsen« og gymnastikpladsen (hvor der blev opstillet nogle fag ribber og en bom) – uden at der ellers var afstukket grænser, for der var jo plads nok også vest for tørvehuset (et sparrehus på en lav mur, tagtækket og vist jævaldrende med skolen). I skolestuen var der to hold borde med fast bæk og rygstød, drengenes i nordsiden og pigernes i syd, hvert bord med plads til fire. Drengenes borde var prydet med talrige udskæringer såvel i selve pladen som i kanten, skåret i øjeblikke af upåagtethed med en ny kniv, som man havde handlet sig til og skulle prøve. Bagest i rummet stod en stor rund kakkellovn med en stor tørvekasse mod væggen, og foran midt for væggen et kateder, æ pult, med degnens stol. I øvrigt i et hjørne en reol og et skab med skolebøger og rekvisitter. Det var Skavtrup skole i året 1902.

Embedet. Det var forståeligt nok ikke nogen let sag for en uksamneret lærer at komme i geled med de eksaminerede. Gode anbefalinger alene – og dem havde far nok af – gjorde det ikke. Derfor indgik han i Kølvråtiden – i december 1898 – til skoledirektionen med et andragende om tilladelse til at måtte søge »Andenlærerembeder og Embeder for ugifte Lærere lige med Seminarister«. Andragendet sendtes med anbefaling videre til ministeriet, der i skrivelse af 10/1 1899 bevilger det ansøgte, dog med den begrænsning, at det kun gælder embeder i Ringkøbing amt. Allerede næste år søger far igen at få

tilladelsen forbedret, således at tilladelsen »maa blive udvidet til i Almindelighed at gælde mindre Enelærerembeder«, hvad ministeriet ikke blankt vil gå med til, men dog tilføjer, »at det, naar Andrageren maatte opnaa at blive indstillet til et Enelærerembede eller Andenlærerembede, vil blive taget under Overvejelse, om den fornødne Dispensation vil kunne meddeles ham«. Med denne konsolidering af stillingsniveauet søger han dels at få en anciennitet fastslået (og 1901 får han bevilget 9 års anciennitet fra 1. maj 1901 »som Vinterlærer«), og dels drister han sig frem »i linien«, da enelærerembedet ved Skavtrup skole opslås. Det første opslag fremkaldte ingen kvalificerede ansøgere, men efter fornyet opslag oktober 1901 valgte sognerådet seminarist Søren Kr. Sørensen, der imidlertid i december sendte afbud, og da skoledirektionen efter indhente erklæringer ikke kunne udtale sig *for* to andre navngivne ansøgere, henstillede man, at »Seminarist Carl Martin Christensen af Thisted eller i hans mulige Forfald ueksamineret Niels Jensen af Kølvrå kaldes til eller konstitueres i Embedet«, hvilket ministeriet billigede og sognerådet – som nævnt nok lidt tøvende – også tiltrådte – og valgte far.

Skønt nu i sikker havn har far dog måske – med den kun delvis godkendte kvalifikation – fortsat huset et lille kompleks, for selv om jeg ikke har mindste erindring om, at far og mor nogensinde tænkte på at flytte andetsteds hen, viser papirerne, at han igen – i 1909 – søger om, at de tidligere givne tilladelser til at søge visse embeder i folkeskolen må blive udvidet til at gælde »faste Embeder i Almindelighed«, hvad ministeriet heller ikke denne gang kan gå med til, »men at man derimod efter Omstændighederne meddeler ham Tilladelse til at betragtes som kvalificeret Ansøger til Embeder i Ringkøbing Amt«. Far fik altså ikke sprængt det lokale hegn, men jeg tror også, at det for ham mere var en kamp for at få en diskrimination fjernet, en placering anerkendt, end et ønske om at benytte sig af en sådan rettighed.

Efter konstitutionstidens udløb fik far så sit kaldsbrev (pr. 1. marts 1903), der – vel efter gammel kancellistil – pålægger ham »med al Flid, Retsindighed og kristelig Troskab røgte dette sit Kald, føre et kristeligt Levned, være sine Foresatte hørig og lydig og i øvrigt i alle Maader rette sig efter Lovene og Anordningerne« o.s.v., hvorefter følger biskoppens – Peter Gabriel Kochs – kollats af 21. april, der pålægger sognepræsten – »Deres Velærværdighed Hr. Pastor Sick« – førstkommande søndag fra prædikestolen at oplæse både kaldsbrev og kollats og samtidig formane sognets og især skoledistriktets beboere at »bevise ham al den Agtelse og Kjærlighed, som hans Embede og Arbejde tilkommer, og hvortil han haabes ved retskaffen Vandel og nidkjær Opfyldelse af sine Kaldspligter stedse at ville vise sig værdig. I øvrigt ønskes ham Herrens Bistand og Velsignelse til at forestaa det ham betroede Embede med Flid og Frugt« o.s.v. Formentlig også en gammel formel, der i sin retskrivning viser, at den »nye« ortografi, som retskrivningsreformen 1889 foreskrev dog endnu i 1903 ikke har nået bispekontoret i Ribe.

Umiddelbart efter kaldelsen blev far også kirkesanger. Dette hverv havde ellers lærer Kjerulf Henriksen i Tvis hovedskole, men da han var dårligt gående, gerne ville være fri for hvervet, og far var velkendt med tjenesten og selvfølgelig gerne ville øge indtægterne, ordnedes det således til alles tilfredshed, at far overtog kirkesangen.

Økonomien. Det at være fast ansat var så afgjort det væsentligste for de nye degnefolk. Men lønnen var jo da også lidt større end i vikariatene og vinterskoleembederne, nemlig i alt 600 kr., selv om det ikke var denne forbedring, som var det afgørende, for – som mor i en af sine mange talemåder formulerede det: hå'r en let så slå'r æ te, hå'r en møj' så go'r æ te. Og for øvrigt skulle læreren i de 600 afkorte det beløb, som man forudsatte han fik ind ved højtids offering (her 44,27 kr.) og for

1904

Seder Pedersens Børnedyk	—	1,35
Jens Chr. Sparreloft Sv	—	2,00
P. Pedersen Hens. Kirkedyk	—	0,87
J. Chr. Sparreloft Sv - Sv	—	0,60
Ole Skudloft Sv. - Sv	—	0,75
Sv - Sv - Børnedyk	—	1,55
3 Konfirmander (Kier. Marie Bøttel)	—	6,00
Chr. Højgaard's Datters Bryllup	—	16,45
Af 11 Konfirmander (Kier)	—	1,00
— 2. Sv - (Marie, Sider)	—	4,00
Chr. Højgaard's Datters Bryllup	—	13,50
		<u>Talt = 48,01</u>

Regnskab over accidenser 1904.

kirkesangerens vedkommende ved såkaldte accidenser, offerpenge ved de kirkelige handlinger som barnedyk, bryllup, begravelse o.s.v. (her fastsat til 48,62 kr.), således at restpengeønnen kun var 507 kr. Der skulle jo føres regnskab over disse indtægter, selv om kun højtidsofferet kunne inddrives, medens accidenserne faldt »efter behag«, og først i 1904 kom beløbene over de stipulerede 92 kr., nemlig 99,83 kr. (heraf i accidenser 48,01, se hosstående særregnskab). 1905 og 1907 er der igen underskud, og først fra 1908 bliver der stadig overskud. Det er interessant at se, at endnu i de første år vedligeholdes kirkegangskone-skikken i visse familier – og giver fra 60 øre til 2 kroner i offer. Den sidste kirkegangskone

er Hans Baks kone 4. juni 1905, – hun giver 85 øre. Barseloffe-ret holdt sig omkring 2 kr., begravelse også oftest 2-3 kr., mens bryllup jo var helt afhængig af bryllupsgæsternes antal, og der ofredes vist almindeligt 50 øre eller 1 krone af hver, af brudeparret jo nok lidt mere. Et stort bryllup kunne nå op på omkring de 50 kr., men flertallet ligger under 20 kr. Endelig hørte til accidenserne også de en- eller tokroner, som konfirmanderne havde med den sidste skoledag. Selve tilrettelæggelsen af højtidsofferet foregik på den måde, at læreren i hver skole udfærdigede to hold sedler (præstens hvide og lærerens farvede) og herpå blev de enkelte gård- eller husejeres navne skrevet. Disse sedler sendtes med børnene hjem før højtiden. På højtidsdagen lagde så vedkommende sin skilling i sedlen og foldede den sammen eller bandt en tråd om. Under offersalmen – helst med mange vers, for det tog tid at få begyndt – vandrede man så op i koret, lagde på vejen den farvede sammenfoldede seddel i degnestolen og den hvide til præsten på alteret. Det var ikke uden spænding, når vi kom hjem, at få lov til at »pakke op« for at se, hvad hver havde givet! Det skulle jo bogføres med det samme. Denne aflønningsform holdt sig til og med 1919 for så fra 1920 at blive afløst af en fast sum udregnet efter gennemsnitsindtægterne de sidste 5 år, hvad der for fars vedkommende var 176,94 kr. (altså dog en forbedring af tjenesten!). For øvrigt kunne der også være besvær med dette kommunalt pålignede offer. Enkelte undlod at ofre, enten af uvidenhed (når man ikke havde børn i skole, skulle man vel ikke betale til degnen) eller af uvillighed. Da nu manden i St. Solds – en af dem til 1 kr. eller halvanden hver højtid – ikke ville betale, klagede far til skoledirektionen, der afsagde kendelse i sagen, hvorefter gårdmanden og nogle mindre husmænd blev sat i offertakst! Jo, degnen ville have sin ret respekteret!

Også på andet hold var de offentlige forpligtelser i sognet, sikkert efter gammel sædvane, fordelt på sognefolket. Det

gjaldt således brændselsproblemet. Hver husejer i distriktet var forpligtet til at levere et vist antal tørv til opvarmning af skolestuen, nu også af lærerboligen. De små hjem kom med deres mosetørv i en sæk, de større med et halvt eller helt læs, alt efter hartkornet. En bestemt dag – når tørveskæret var forbi og efter at det var annonceret gennem skolebørnene eller ved kirkestævne – mødte man op med tørv af højst forskellig kvalitet, nogle var ræverøde fusttørv, andre mortørv, ofte med megen jord i, men det var jo tallet der gjaldt, selv om sognerådet vel nok skulle godkende leveringen. Der var almindelig tilstrømning hen på eftermiddagen. Mor var meget ked af ordningen, – den var også dyr med al den kaffe, der skulle til, og brød og småkager, der skulle bages, og måske også en dram til, – man havde god tid, og der blev fortalt historier på grønsværet uden for tørvehuset. Ordningen blev dog vistnok også ret hurtigt afskaffet.

Uden for denne officielle lønning havde far ved visse af de mange hverv, han fik pålagt eller tilbudt, enkelte mindre biindtægter. Han var således revisor nogle år i den nyoprettede brugsforening, han var også referent til Dagbladet (det var vist 4 øre pr. linie, og jeg mindes endnu min første bedrift på dette område, da jeg af far, der var syg, blev sendt til en generalforsamling i mejeriet for at skildre begivenheden – valg, udvejet mælkemængde m.m. – til avisen!). Far havde også nu og da en del skriveri for naboer, og igennem flere år var han hver sommer med Anders Hallundbæk på tiendeaf-løsningsrejse, hvad han jo sikkert også har fået betaling for. Antagelig har han også fået en mindre godtgørelse for sin vejledning af enkelte præparander til seminarier (blandt dem Magnus Andersen). Og endelig gav aftenskoleundervisningen også lidt. Far holdt aftenskole 1902/03, 1904/05 og 1906/07 med jævn god tilslutning. I embedsbogen er der gjort nøje rede derfor. 1902/03 er der 16 »elever«, der får 5 timer ugentlig undervisning (fra november til ind i marts) i dansk, reg-

ning, naturkundskab og sang, hvorfor sognerådet har ydet et gratiale på 10 kr. og amtet 50 kr. 1904/05 var der 21 elever (regning, historie og dansk), og nu skænker eleverne »et male-ri«, 1906/07 er der kun 11, og fagene er nu regning, dansk, bogføring og – gymnastik! Sidstnævnte fag kan forekomme mærkeligt, men skyldes antagelig at far på et gymnastikkursus (i Vestbirk højskole med Grønvald Nielsen som forstander) i sommeren 1906 har fået »teoretisk« baggrund for en rationel opøvelse af muskler, der enten ikke brugtes eller misbrugtes i det daglige arbejde i landbruget, altså en vejledning der kunne tjene til udligning af – som det nu hedder – erhvervs- eller miljøskader for at fremme det almindelige velvære, for far var absolut ikke nogen smidig gymnast. Eleverne gav i alt 5½ kr., til gengæld var amtet gået ned til 35 kr. – og far må have syntes, at nu kunde det være nok. Petroleum til lamper kostede jo også penge – og skolestuen skulle også opvarmes! Af fagene havde især regning og regnskabsvæsen fars interesse. En af eleverne, P. Nielsen Tvis, som han senere kaldtes, da han blev landskendt som formand for de samvirkende jyske husmandsforeninger m.m., fulgte vistnok undervisningen i to vintre og fik – for at bruge hans sædvanlige lille trumf: – »bandern stjernerne« lært at regne der. – Kun en enkelt vinter senere (1922/23) holdt far igen efter opfordring aftenskole, og det blev vistnok vellykket og resulterede i en meget smuk messingtemaskine.

For øvrigt: ikke mindst i de første år i Skavtrup skole viste mange af de familier, der havde skolesøgende børn, deres venlighed gennem substantielle gaver. Således kom der jævnlig en topotsflaske med mælk om morgenen – måske som tak for den hjælp mor ydede de små, når de kom pjaskvåde af regn eller sne til skole. Så fik mor gerne strømper og (træ)sko ind til tørre i køkkenet. Og ved slagtning ind mod højtider kom der også ofte småpakker med kød eller pølse og lignende.

Min far, lærer Niels Jensen Skavtrup (1866-1940).

Far som lærer.

Af skolens arkivalier er der bevaret en Journal for Skavtrup Skole, påbegyndt 1. januar 1892 (lærer Overgaard, Nr. Felling), hvor elevernes navne (forældre og alder) indføres år for år og eksaminerne noteres. Far begyndte at føre journalen 1. marts 1902. Ifølge cirkulære 27/11 1900 skulle der også indføres en embedsbog, og en sådan findes da også fra 1902. Heri indskrives den godkendte undervisningsplan, oplysninger om embedsløn, de »kirkelige« indtægter (offer og acciden-

vil sige især ved provstevisitatser, i almindelighed hvert tredje år, med provstens bedømmelse af undervisningen), personalia m.m. Her kan man altså få besked om myndighedernes vurdering af undervisningen, og den varierer (i provstevisitatserne) fra »tilfredsstillende« til »særdels tilfredsstillende«, børnene er »meget godt og livligt underviste« olgn.

Den såkaldte vestjyske skoleordning var formet efter det mest praktiske mønster for miljøet, for hjemmet og hjemmets arbejde, således at børnenes åndelige vækst kunne tilpasses den kropslige udnyttelse i bedriften. Den var fuldt lovlig for så vidt som den hvilede på de lempelser, der var tilladelse til i anordningen af 1814 og i en nærmere præcision af disse i en plakat af 27/8 1818. For den toklassede skole var skolegangen skiftende mellem sommer og vinter med 4 dages skolegang for »de store« om vinteren og 2 dages skolegang om sommeren, mens de små, æ be'tø klå's, omvendt gik i skole 2 dage om vinteren og 4 om sommeren. Far var nøjeregnende med for-sømmelser. En gårdmand, der jævnlig holdt en større dreng hjemme fra skolen, og som argumenterede med at drengen jo hverken skulle være præst eller degn, fik far idømt mulkt. Der blev altså hvert halvår (maj og november) lagt timeplan, der fremsendtes til skolekommissionen til godkendelse.

Om far egentlig var nogen stor pædagog – ordet taget med det begrebsindhold, som nutiden lægger deri – tør jeg ikke afgøre. Han havde selvfølgelig på seminariet haft »praktik«, men jeg ved ikke af at han nogensinde har læst eller ejet en lærebog i pædagogik – eller opdragelseslære, som det dengang hed, og nogen teoretiker var han absolut ikke. Men han var en stor børneven, og jeg har senere hen i livet mødt adskillige af fars gamle skoleelever, som ikke vidste alt det gode, de kunne sige om far som lærer, ofte måske netop fordi de havde haft mulighed for at anstille sammenligning. I Esbjerg mødte jeg således en ældre mand, der fortalte at han som 11årig havde

været hjorddreng i Tvis – hos Niels Bjerre og Dres Dal – og gået i skole hos far. Han skulle op halvseks og kom sent i seng og var derfor søvrig i skolen. En dag var han faldet i søvn, og far havde da taget ham i armen, ført ham ind i vor stue og sagt: »Nu kan du lægge dig på sofaen og sove lidt, mens vi har skrivning, – så kan du nok nå at komme med i næste time«. Det kunne han aldrig glemme far. Og jeg tror episoden var symptomatisk for fars adfærd. Undervisningen var i høj grad individuel. Der var nok to klasser, men inden for begge og da især i ætstærklås (børnene fra 9-10 til 14 år) var der i de fag, hvor individet havde frit »arbejdsrum« store variationer. I skriftlige fag som skrivning, genfortælling og navnlig regning var der rige muligheder for at fremme de lystbetonede præstationer. Når regnestykket var fuldført på tavlen, gik man op til ædegn på pulten for at få facit godkendt. Var der lidt tvivl om præstationens selvstændighed, hed det gerne med et Samson-ord: nå, hvis kalv har du så plovet med her? Der var ingen mulighed for uredeligt at benytte andres trækdyr, så bedst at bekende! De dygtigste nåede langt i faget, havde allerede i 11-12 årsalderen arbejdet sig gennem tredje del af regnebogen og blev så belønnet med at få regnestykker fra »Seminariregnebogen«, hvor især de blandede opgaver nok kunne give hovedbrud, der dog kunne lindres ved hjælp af ligninger.

Også sangen blev ivrigt dyrket. Dagen begyndte altid med en bøn og sang. Far spillede jo godt på violin – i Kølvrå havde han spillet til gammelmandsbal for en dalers penge – og den blev ofte taget med ind i skolestuen, når en ny melodi skulle indøves. For øvrigt gik far altid med en stemmegaffel i jakkelommen, så kammertonen var sikret. Og far ville gerne synge. Alle kan synge, sagde han. Nej, sagde mor, jeg kan ikke! Sludder, sagde far, alle *kan* synge, men ikke lige godt.

Far var ikke nogen ynder af udenadslæren og opremsen, der jo ikke garanterede forståelse. I religion var grundbogen C. F. Balslevs »Luthers Katekismus«, som lykkeligvis – til

forskel fra Balles lærebog, som far altid omtalte med uvilje eller lede – i almindelighed dog kun indeholdt nogenlunde forståelige skriftsteder om end et enkelt fra Rom. 8.15, der skal underbygge indledningen til Fadervor nok kunne kræve dyb indånding: I annammede ikke en Trældoms Aand atter til Frygt, men I annammede en sønlig Udkaarelsesaand, i hvilken vi råbe: Abba, Fader! Men far hersede ikke med sligt. Derimod anvendte vi om vinteren ofte en del af timen til at blive fortrolig med bøgerne i Ny testamente. Far nævnedes et skriftsted, og så gjaldt det at finde stedet først – vide om nu Kolossenserne kom før eller efter Fillipenserne – og så læse skriftstedet op.

Kneb det i diktattimen med at afgøre, om der skulle skrives kunde eller kunne, skulde eller skulle og vilde eller ville, fik vi spørgsmålet besvaret med et nyt: kan du omskrive det med magte eller magtede, ønske eller ønskede o.s.v., og så var det jo let at afgøre, hvor *d* hørte hjemme.

I det hele havde far sans for at konkretisere problemerne og gøre arbejdet lystbetonet. Men det kunne nok være vanskeligt at få tilladelse til nyanskaffelse af materiale. Ret hurtigt fik vi dog et sæt nye læsebøger i stedet for de gamle slidte og meget snavsede. I de gamle læsebøger (udg. af Joakim Larsen) var der dog en historie, som vi alle syntes var værd at læse, nemlig den om Kannitverstan (af Hebel)! Mærkeligt nok var der i bogskabet et sæt skriftlæsningsbøger (af Thyregod og Holm), og en time nu og da om vinteren fik vi dem frem og blev øvet i at læse »gotisk skrift«, hvad der var meget fornuftigt, da der jo dog stadig fandtes bedsteforældre, som benyttede denne skrift. Navnlig var der en side – den sidste – i bogen, som var ganske ulæselig, hvis man ikke i forvejen vidste, hvad der skulle stå. Jeg har ved eftersyn set, at stykket indledes med 1. Peters. 1. 24-25: Alt Kjød er som Hø og al Menneskets Herlighed som Græssets Blomster o.s.v. Det er skrevet af historikeren P. W. Becker, præst i Soderup, der har

fundet bibelordet brugt som motto af den tyske historiker F. C. Schlosser i hans verdenshistorie.

Om dagens og fagenes forløb i skolestuen har jeg skrevet i Et Hardsysselsmål, afsnittet »Skolegang« (I. 295 ff.) og skal derfor ikke gentage det her, men om dansktimen blot tilføje, at vi ikke på nogen måde blev påtvunget en rigsmålsudtale. Far var selv stærkt dialektpræget, og oplæsningen af en rigssprogstekst var – som der angivet – afhængig såvel af dialektens lydssystem som af skriftbilledet, hvad der især kom frem derved, at dialekten i sit system manglede ð-artikulation (der erstattedes af *r* eller skriftens *d*), men til gengæld havde stærkt palataliserede *l*- og *n*-lyd og endelig gennemførte vestjysk stød på *p*-, *t*- og *k*-forbindelser. Far var interesseret i sætningsanalyse og lagde vægt på den logiske ordforbindelse med over- og underordning af led og ord. Alle havde en sproglære, lærer J. Gr. Pinholts »Barnets Sproglære«, der kostede 8 øre (og opnåede i 103. oplag at være trykt i 530.000 eksemplarer!), enkelte anskaffede måske også hans »Retskrivnings-Hjælper« formedelst 4 øre!

Ud over de centrale fag, hvortil selvfølgelig dog også hørte danmarkshistorie og geografi i nødtørftigt omfang, havde far en overgang også interesse for naturfagene, men nogen varig islet blev det ikke til. Jeg husker, at han et par gange benyttede sig af den kendte lærer M. J. Mathiassen i Mullerups tilbud i Folkeskolen om undervisningsmateriel til naturhistorien, således engang en kasse med små stykker af forskellige mineraler (kvarts, feldspat, kryolit, glimmerskifer, påskalle-vikporfyr og hvad de nu hed) med tekst på medfølgende kartotekskort.

Til de påbudte fag hørte jo også gymnastik, og det var nok på det nærmeste et helt ukendt fag i Skavtrup skole forhen. De allernødvendigste apparater, ribber, bom, springstel, hoppe-tov o. lign. blev vist ret hurtigt anskaffet, men da far – efter i sommeren 1906 at have deltaget i et gymnastikkursus på

Vestbirk højskole – søgte om godtgørelse for bogkøb i den anledning, fik han fra sognerådsformanden, Svenning Grønbæk, et brev, som herligt viser den gamle generations indstilling over for det nymodens og derfor skal citeres i sin helhed:

Grønbæk den 23/8 06

Gode Ven Jensen!

Undskyld at jeg ikke straks fik svaret på Din Forespørgsel i Skrivelse af 15. ds. Jeg har haft travl og jeg kan da heller ikke sige noget bestemt om hvorvidt der kan være Udsigt til at Du kan faa Dit Udlæg til Bøger, i Anledning af Kursuset, refunderet, men jeg antager at Sogneraadene vil blive nødt til herefter at protestere saa kraftig som muligt mod, at Kommunerne skal punge ud hver Gang de gymnastik- og sportsgale Mennesker ønsker en ny Slags Aparater eller Gymnastikbøger m. v. Jeg kan derfor ikke love noget bestemt, men jeg indrømmer at det vil være nødvendigt for Dig og andre der har med Gymnastik og ordnede Lege at bestille at anskaffe en Lægebog omhandlende Forstuvninger, Benbrud og anden Legemsskade, det viser sig jo at Fodboldspillerne sparker Benene istykker paa hindanden foruden anden betydelig Skade der i et enkelt Tilfælde endog har forvoldt en Lærers Død. Gymnastikken er jo ogsaa saa farlig at Folk kan brække Halsen ved det, det vil sige naar man ikke, ligesom Hr. Junker har saa stærke Muskler at man slet ikke kan brække Halsen. Du husker hans Forklaring desangaaende. – Det er nu ikke det værste med de der kommer til Skade, det er jo da endnu Mindretallet og det bliver jo nok snart ordnet saaledes, at de kan faa Invalidepensjon, men værre er det at flere og flere af Kræfterne bliver anvendte til uproduktivt, unyttigt, ja endog skadeligt Arbejde, hvilket bevirker at vi der skal udføre det produktive Arbejde, Fremskaffelse af Brød til hele Slænget, – ikke kan skaffe fornøden Arbejdskraft det vi ogsaa har faaet at føle nu i Høsten. Jeg maa derfor lægge Dig og Koleger paa Sinde at Mennesket lever ikke af Gymnastik og Sport allene, jeg anser det nemlig for skadeligt at Skolebørnene for den Opfattelse af Forholdene. Her hjemme gaar det med Rift og Slid, det har været med Nød og Næppe at Din og min Kone har faaet Tid til at besøge hindanden og faa en lille Taar.

Jeg maa nu slutte og jeg behøvede vel egentlig ikke at skrive mit Navn under, Du vil nok af det anførte skjønnede hvem Brevskriveren er, men naar jeg nu sender venlig Hilsen saa er dette i al Fald, noget Nyt og bør underskrives.

Svenning Didriksen

Far var jo ikke akrobat, men han gennemførte omhyggeligt for vintergymnastikken, der jo måtte foregå i skolestuen mellem bordene, en fast række øvelsesskemaer, i alt 8, hver igen delt i 8 forskellige øvelser og omtrent alle endende med samme øvelse: hovedbøjning bagud med dyb ånding, der af os, drenge, blev tilegnet i en let omskrevet form: hovedbøjning med dyb ånding bagud!

Disciplin var som ord og begreb ukendt, hvad der ikke var ensbetydende med uorden eller uro. Far havde hverken spanskrør eller tamp, og kun en gang ved jeg af, at han gjorde brug af en rebende. En hjorddreng, en københavner, der oftest fik lov at døse hen, søvnig som han var, når han kom i skole, havde lavet et skarnsstykke, til stor opstandelse og fortræd for alle tørstige i frikvarteret, idet han havde pisset i fællesskabets uundværlige fælleskop, den der hang ude ved pumpen. Denne hjorddreng, for hvem klø måske var det mest kendte, men mindst nyttige straffemiddel, fik klø – og en ny blikkop blev anskaffet.

Skolen kom snart i en fast gænge – med de årlige eksaminer, med juletræer (der ikke mindst gav mor et stort ekstraarbejde: de mange forberedelser med pynten og de flettede kurve med pebernødder og bolsjer m.m.) og skoleudflugter hvert andet år. Det første år var der endda både forårs- og efterårseksamen (med pastor Sick som formand for skolekommissionen), – og jeg optræder i protokollen som den nederste i første klasse – og får tilmed karakterer! Jo, skolen kom godt i gang.

Hjemmet

Imellem skolestuen og vor dagligstue var en forstue med døre til begge sider, og til højre, i lærerboligen, var det jo mor, der rådede for orden, mad og hygge. Det var der aldrig tvivl eller uenighed om. Og det var vel naturligt nok, at det var hende, der havde min største fortrolighed. Og omvendt var jeg nok den, hendes tanker kredsede om tidlig og silde.

Min mor, Ane Kirstine Pedersen (1861-1931).

Men jeg mindes aldrig, at mor har kysset mig eller jeg hende. Om hun har kysset mig som spæd, vej jeg jo ikke, men jeg tvivler næsten. Jeg har nok skjult mig i hendes skørter mange gange og grædt ud i hendes arme, – men kys – nej, det var nu ikke skik at vise sin kærlighed på den måde mellem forældre og børn. Det at røre ved et andet menneske tålte ikke dagens lys. Jeg husker min »ængstelse«, da jeg som nybagt student var inviteret sammen med Ingvar Lindetoft til aftenbesøg hos en familie i København, hvor ungdommen i det hele

taget var meget nærgående over for hinanden, med kys og krammeri, – jeg var ængstelig for at en eller anden skulle nærme sig mig, og dog måske på samme tid lidt nysgerrig efter at vide, hvordan en sådan kropslig kontakt ville føles. – I øvrigt var mors omsorg for det kropslige til tider næsten generende, om end selvfølgelig dikteret af hendes ængstelse for at jeg skulle blive syg – og dø som hendes to første drenge. Jeg blev således altid udstyret med et stort halstørklæde, der kunne vikles flere gange rundt, hvad der måske var medvirkende til at jeg let blev forkølet.

Mor var økonomisk i husholdningen. Det var gammel arv, at intet måtte gå til spilde. Det gjaldt tøj og det gjaldt mad. Krummer var virkelig brød, og brødet var helligt, måtte ikke smides væk. Hun kendte til det fra gammel tid, at mod slutningen af bægten kunne brødet jo godt blive *mu·l*, men hvad, direkte farligt var det vel ikke, og rystet lidt, eventuelt opvarmet lidt, havde smagen ikke taget skade, – jeg ved ikke, om det er herfra talemåden stammer: han kommer sig *som mu·l brø· i war·m*.

Det var også en arv, at man ikke måtte tage ordet forfængeligt – ikke Kristi ord, ikke biblens ord og ikke et vægtigt alvorsord. Leg med ord kendte mor ikke. I så henseende har jeg nok fjernet mig temmelig langt fra mors indstilling – og slægter her nok far på! – en aften, vistnok i mit rusår, sad David Grønbæk og jeg hjemme i dagligstuen og drøftede fremtiden. Jeg slog lidt stort på: hvis man ikke kunne tjene en 3-4000 kroner, når man var færdig, skulle skam slide for en eksamen! Da sagde mor, som havde siddet stille og hørt på: »Små slag, du skal ikke spotte«. Jeg tror ikke, jeg før havde hørt ordet »spotte« anvendt således. Det er nok en gammel, dialektal brug af ordet, rummende de gamles ængstelse for det, som grækerne kaldte hybris. Du skal ikke letsindigt udfordre skæbnen, krænke magter som du ikke ustraffet kan håne i ord. Derfor vogt dine ord vel, du skal ikke spotte. Jeg

havde i Høngtiden hørt en del, mødt kammerater, hvis vulgære, blasfemiske udtalelser – f.eks. udtryk som »Gud fader i skuret« og lignende – havde rystet mig, indtil gentagelser gjorde en sløv over for mundsvejr af den slags.

Mors forhold til det religiøse var vel nok også i nogen grad en arv, overtaget fra de gamle, men hun var fast forankret i sin barnetro, enkel og uden nogen tvivl. Derfor var hun afgjort bedrøvet over, at jeg efter at have været til alters første gang søndagen efter konfirmationen – som skik var – ikke senere ville gå til herrens bord. Jeg husker, at da vi kom ud fra kirken den dag, sagde hun: »Lykke og velsignelse«. Det var vist en almindelig tilønskningsformel dengang. Et par gange senere spurgte hun forsigtigt, om jeg havde været til alters, og det gjorde hende sikkert ondt, at jeg måtte svare nej, så luthersk kunne jeg ikke være. For jeg kunne ikke forlige mig med en realpræsens, som det vist hedder (»Dette *er* Jesu Kristi legeme..«), og hykle tro ville jo være den rene blasfemi. – Var hun ikke med far i kirke – han skulle der jo hver søndag, – ville hun gerne læse en prædiken eller have en læst op. For mor var det let, enkelt og selvfølgelig at tro. Hun husede givet også en del overtro, om end hun ikke talte meget om det. Det var heller ikke sådan, at hun var tynget deraf eller ængstelig for det uforklarlige eller at der i det tilfældige absolut skulle ligge en dybere mening bag, – men alligevel! Hun fortalte selv om en lille begivenhed, da hun gik derhjemme i Hallundbæk og ventede den første. En dag gik hun og ildede i bryggerset og trådte tilfældigt over ragen. Da blev hendes mor meget alvorlig og sagde: *sör'n ska do't go o skröw*. Hvad dette nu betød, kunne mor dog ikke få at vide, og så slap hun altså for at føre den »tro« videre. – Et enkelt lille træk skal med. Mor fik undertiden en vorte på hånden. Og det var der mange råd for i gammel tid. Mors råd var dette: at stjæle et stykke flæsk, gnide vorten dermed og lægge flæsken under en sten, – så ville vorten svinde, altså en transplantation, og hun stjal det om aftenen

fra sig selv, stiltiende og uset selvfølgelig! Jeg husker ikke, om det hjalp.

Mor var af natur venlig og godlidende, ville gerne tro det bedste om folk, dog uden at være naiv i moderne betydning. Hun var intuitivt ret sikker i sin vurdering af fremmede. Hun var også godgørende, så lidt hun end havde at give af. Men der skulle være måde. *Dæn' dæ gi'ar te han tæg'ar ska slå's te han leg'ar*, sagde mor om den uforstandige øder. Hun kendte ikke til at jamre, larme eller støje. Der var en vis alvorlig værdighed og usøgt myndighed over hende, og hun kunne godt blive »bestemt«, og så kunne hun bruge en lille ed: *som-ræn fo'*, f.eks. *de'r a som-ræn fo' da kyw' å' Trow' mæ no a ban'ar*.

Lærer Laustsen, der i april 1921 var blevet lærer i Hingebjerg skole, har i et brev på mors hundredårsdag skildret sit besøg i Skavtrup skole:

... Sidst paa Vejen var jeg lige ved at tro, at jeg ikke fandt Skolen, da den jo saa alligevel dukkede op i Bakkesiden, en enestaaende Beliggenhed for en Skole, om ikke den ejendommeligste i Landet! Da jeg traadte indenfor, var det i den lille hyggelige Dagligstue med den Tids Indbo og Møblement: f.Eks. Kakkelovn med Tørvekasse, hvori gode danske Tørv. Om Gulvet var ferniseret husker jeg ikke. Jeg fik en god Modtagelse. Over Fruen var der en vis rolig Værdighed, mens Jensen-Skautrup færdedes mere rask og jo gik i Gang med Sygekassepapirerne, alt mens Passiaren kom i Gang. Vi fik talt om Børnene, og jeg fik at vide, at deres eneste Søn studerede, men ikke hvad. Efter Kaffen skulde vi saa ud at se paa Omgivelserne. Jeg undrede mig jo noget over den skraanende Legeplads, og der blev Tale om Vejen. Jeg nævnte, at nu begyndte Børnene at faa Cykler, hvortil Jensen bemærkede: Det skulde forbydes med de Cykler. Om J.-S. paa det Tidspunkt havde sat sine smaa røde Spisekartofler, der jo efter Kogningen er faste og alligevel melede, ved jeg ikke, men nærmest nok, for han havde for Vane at tage fat i god Tid.

Mor holdt meget af blomster, potteplanter. Havens blomster blev derimod næsten ikke rørt, kom sjældent i vase, – de pynter mest, hvor de står, sagde mor. – Hun var meget

nidkær, hvad renholdelse angik – alt for pertentlig syntes far og jeg. Et år eller to gjorde hun rent i skolen, men hun var ked af det, og betalingen kunne næppe heller forgyldte tilværelsen, så hun slap fri. Derimod syede hun en del de første år – skjorter vistnok, jeg ved ikke til hvem, men det var dog bedre betalt. Mor måtte også jævnlig assistere i skolen, når de små nybegyndere var helt ubeskrevne, skulle lære bogstaverne eller lære at stave og læse, men det var selvfølgelig en ydelse for gode ord uden betaling. Fra 1906 fik hun håndgerning med pigerne, og det fik hun dog formodentlig et lille gratiale for.

Udadtil var hendes bekendtskabskreds – ud over familien – i det væsentlige begrænset til det nærmeste naboskab, – *æ dæj-nkuæn* kaldtes hun, af enkelte i den første tid »madam Jensen«, men det brød hun sig nu ikke om, hun følte sig absolut ikke som værende i rang. Hun talte jo jysk som de andre koner, og af dem var der enkelte, som hun stod nær, og et par var hun fødselshjælper for, når de »gjorde barsel«, som vi sagde. Hun havde også en gammel jordemoderbog (Matth. Saxtorphs Nyeste Udtog af Fødsels-Videnskaben. 1804) – hvordan hun nu havde fået fat i den!

Da vi havde fået telefon, vist først flere år efter første verdenskrig, og denne var fælles for Grønbæk og os, havde hun og Karen Grønbæk rig lejlighed til en passiar.

Jeg mindes ellers mest mor som den travlt beskæftigede fra tidlig morgen i køkken og stue, men dog med sindige bevægelser, ingen jag. Var der møde med kaffeservering eller eksamensmiddag, sad hun ikke til bords, men vartede op og nødede som det hørte sig til, men ikke generende. Først hen mod aften, når lyset skulle tændes, kunne hun sætte sig, men først måtte hængelampen ordnes, vægen renses, petroleum på o.s.v., og så endelig kunne og – normalt – skulle vi have en mørkningsstund, *sej 'aw'tæn,sæ'r*, hvor stilheden kunne sænke sig, og hvor man ligesom talte eller bevægede sig sagte, hvis man da overhovedet ytrede eller rørte sig.

Om min egen daglige tilværelsesform husker jeg ikke meget. Jeg var nok enebarn, men jeg manglede jo ikke kammerater i skoletiden, og uden for den var der altid nok at tage sig til. Naturen syntes sikkert for fremmede ret ensformig og trist, skovløst, kun med en ganske lille nåletræsbeplantning mellem Sønderhus og Dres Dals, men for mig rummede den megen afveksling. Neden for haven og legepladsen lå det brede mosedrag med bækken, som de fleste steder vel næppe havde et kvarter dybt vand, men som dog også havde små høller, hvor grundlingerne, *æ rom-bu'diar*, holdt til, de største på størrelse med en lille sardin. De kunne til nød steges, men hundestejlerne var uden interesse. Mosen lå hen uden at blive udnyttet. Der kunne dog endnu skæres lidt tørv, og tørvegrave vekslede med væld og gunger med hængemos, hvor der voksede både vibefedt og soldug i massevis, og hen på sommeren mange tranebær. Bækken fik jeg også undertiden stemmet op, hvor den havde skåret sig ind mellem to brinker, og så kunne der fås et iskoldt bad. Øst for haven var *æ swå't ba'k*, hvor der var gravet ned i toppen, vel efter grus, men hvor man kunne finde mærkelige korallignende småsten, som kunne de være vokset på havets bund. Bakken var lyngklædt. Dejligt at ligge på ryggen der og følge skyernes drift. Øst for den gik hulvejen, hvor digesvalerne havde huller med rede ind i væggen under allaget. Jo, der var natur nok, og den blev også udnyttet, f.eks. til botanisering, da jeg læste til præliminæreksamen i Holstebro. Oppe ved Skavtrup høje var der en strækning, hvor man uden besvær på kort tid kunne finde *'par-i/ky'ær*, paradiskøer, forstenede søpindsvin, og *'tåræn/sti'æn*, vættelys eller belemnitter. Om sommeraftnerne var mosen ofte dækket af hvid tåge, at se på som var det en stor sø, – mosekonen bryggede, sagde vi – og frøerne gurglede deres dybe musik. – For en mættet tid man havde som dreng!

Verden udenom? Jo, den kom til os med Anders Post. Han var begyndt som landpost 1882 med udgang fra Øster Nybo.

Hertil kom posten med landpost Karsberg fra Holstebro og skulle igen afleveres til samme i Vestergård i Tvislund, men fra 1894 var han ansat ved postkontoret i Holstebro og gik ud derfra, indtil banen kom i 1904 med station og postkontor i Tvis, hvortil han så blev forflyttet.

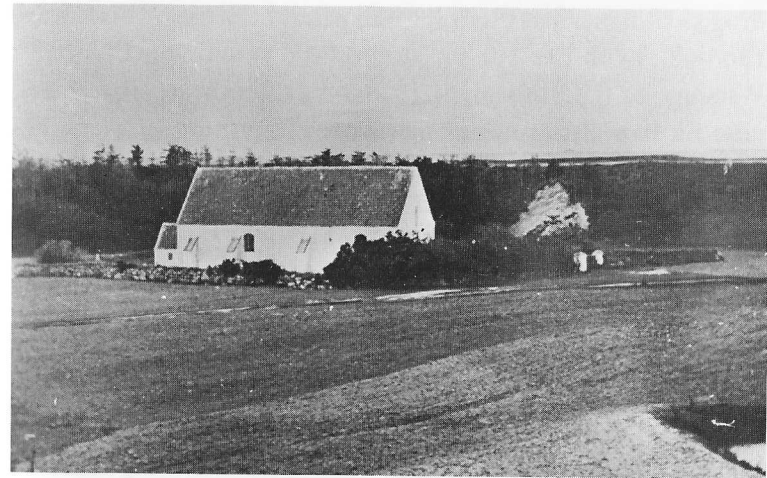
Han gik den daglange tur og havde fra sit hjem ved Vinding skel cirka 3 fjerdingvej til stationen – altså ca. halvanden mil at gå ekstra uden for postturen. Til skolen kom han ved 2-3 tiden – jeg var tit ude at se efter ham, når han kom duvende skridt for skridt skrån ned over Søren Skavtrup's agre. Han var ikke unødigt snakkende, men da det ofte var ved kaffetid han kom, kunne han godt unde sig et lille hvil. Engang da hans posttur skulle skridtmåles, havde far den aftale med ham, at der lå et brev til den yderste i ruten for det tilfælde, at han ellers ikke skulle til det sted – vel Kragbæk eller Solds!

Anders Post kom med breve, avis (Holstebro Dagblad) og blade (Folkeskolen). Jeg holdt Børnebladet (Christian Erichsen), der begyndte at komme 1904, og her læste man med spænding om den russisk-japanske krig (1904-05), og så var der fortællinger af Børge Janssen ofl. Fra Chr. Erichsens forlag kom i begyndelsen af 1900tallet en lang række spændende børnebøger, som jeg slugte: Musefældemanden, Kaptajn Grants Børn, Nybyggerne i Kanada ofl. Ligeså Carit Etlars romaner (Gøngenhøvdingen, Smuglerens Søn, Madsalune) Robinson Kruse, Onkel Toms Hytte, Kong Salomons Miner og hvad de gængse børnebøger nu hed. Af ældre dansk litteratur husker jeg især Ingemanns historiske romaner, og så var der hvad far ellers havde stående i sin reol af ældre ting, bl.a. mange af bindene i Gyldendals Bibliotek, som kom omkring århundredskiftet. Endelig var der bøgerne i Tvis Sognebibliotek, der var fordelt på de 4 skoler. Og kom man til Holstebro, var der jo mulighed for at købe de på omslaget meget maleriske Nick-Carter-romaner der var fyldt med revolverknaldende situationer – altså den tids triviallitteratur.

Foruden posten som formidler af verdensbegivenhederne var der sognefogden som formidler på kirkestævnet af de lokale bekendtgørelser og offentlige påbud og forordninger. Dette kirkestævne (enkelte steder sognestævne), der vel især kendes fra egne med overvejende enkeltgårdsbebyggelse, har sikkert gammel hævd. Det var jo i forrige århundrede skik, at der kom mindst én fra hver gård i kirke, så her var lejlighed til efter gudstjenesten, når man samlede uden for kirkedøren, at give meddelelse om nye forordninger, udpantning af skat, fremlæggelse af valglistor og lignende lokale bestemmelser. Og selv om kirkesøgningen efterhånden svandt ind, havde kirkestævnet dog sin berettigelse, så længe et almindeligt avis-hold ikke var gennemført. Ved Tvis kirke har jeg set Didrik Dal stå på trappen ved kirkedøren og give sådanne meddelelser, men nu er skikken forlængst ophørt.

HOLSTEBRO var jo ellers »staden«, stedet hvor alle egnens hovedveje løb sammen. Far var den der jævnlig på grund af møder eller markeder kom der. Ikke fordi far havde noget at gøre på et marked, men det var ligesom det hørte sig til. Han traf kendinge og familie, fik en genstand her og måske en kaffepunch der – uden at det dog syntes på ham. Jeg tror ikke mor var glad for disse markedsbesøg, hun vidste jo at »Jens i Gudum«, fars halvbroder, var glad for de våde varer, og at far jo nok også traf ham, men der var intet at mærke, når far kom hjem. Ærinde havde far jo altid til boghandler Jensen (senere Wille), hvor han købte skolerekvisitter, og hos Steenstrup, fars kammerat fra realskolen. Men vore daglige fornødheder blev jo ellers hentet i brugsforeningen i Tvis, da den blev oprettet.

Hvad der ellers udefra gjorde indtryk var det der skete i tilknytning til fars virksomhed i de forskellige hverv han fik, og som derfor naturligst omtales i forbindelse dermed.

Tvis gamle kirke, nedrevet 1889.

Sognet

Kirken i Tvis var i ældre tid den ene bevarede længe af Tviskloster. Østersiden var af munkesten, den vestre af almindelige teglsten og vistnok muret op, da længen blev om-dannet til kirke (Søren Meltoft 1920). Alteret var noget læn-gere fremme end murbrokken, som der dog er et kors på. Det fortælles, at da den blev bygget, faldt det ned om natten som var muret op om dagen. Så slap man et par rødbrogede stude løs, og der hvor de lagde sig til ro blev kirken (Tvisklosterkir-ken) så bygget (Søren Meltoft). – På kirkegården ligger for-fædrene i Brejnholt begravet. 1887 blev den nye kirke indviet og 1889 blev den gamle revet ned. Og i den ny kirke blev far altså kirkesanger, først (fra 1903) som vikar for lærer Kjerulf Henriksen, og her fik han således et samarbejde med pastor Sick, som alle dage var far venligsindet.

Pastor Sick kom til Nr. Felding-Tvis 1901 fra Amerika. Han var født i Ans, søn af en læge, blev teologisk kandidat 1896 og

drog så til Amerika. Her blev han præst i Racine (i Wisconsin) 1896-98, hvor der var en stor dansk koloni, og derefter i Watsonville (i Californien) 1898-1901. Trods en sikkert god vilje fik han aldrig nogen nærmere tilknytning til menighederne, hverken i Nr. Felding eller Tvis. Han kom jo kørende fra Nr. Felding, hvor præstegården lå, og kom ofte for sent, undertiden endda meget sent, så kirkegængerne nok kunne være i tvivl om, hvorvidt han overhovedet kom. Men når han kom, gik handlingen hurtigt. Jeg har set og hørt ham i kirken talrige gange, jeg sad jo i degnestolen hos far. Han sang og messede meget smukt, – jeg har ikke hørt kønnere messe. Hans udseende var ikke just præget af sundhed. Han havde lupus – en sygdom som på den tid var ret almindelig, og hans ansigtshud var gustenbleg. Jeg var altid lidt spændt på hans gang op til prædikestolen. Når han forlod alteret gik han altid bag om altertavlen, og jeg lyttede for at høre lyden af kluk-flasken, som han vel havde med i præstekjolen. Jeg husker selvfølgelig ikke indholdet af hans prædikener, men nok det indtryk, at han havde en levende og let fremstilling, som også en dreng kunne begribe. Han udgav 1912 en lille andagtsbog »Guds-Fred og God-Dag«, hvis enkelte afsnit nok kan være hentet ud af en prædikensamling.

»Den store Mester lader os begynde i aller mindste Klasse paa Moders Skød; velsignet er hver en Moder, der tjener for Hjælpelærerinde hos Jesus.

Den kære, gamle, hvidkalkede Skolestue med den store Tavle og Bordene – hvori Drengene nok somme Tider brugte Lommekniven lidt vel meget! – var ogsaa et af Mesterens Klasseværelser; – det var ogsaa dér du lærte de ti Bud, og det kunde hænde, at du stundom følte dig rigtig saa ringe, naar du læste over paa Budene.

En Dag var en Mand ude at harve. Han havde et Par kønne Heste for Harven, – røde med lyse Manker og Haler og hvide Sokker. Vejret var frisk og alting gik godt, – til at begynde med. Saa forsømte Manden at passe det, han havde for; snart stoppede han lidt op hist, saa her; han fulgte med Øjnene dem der gik henne paa Landevejen, ... og pludselig blev Hestene

skræmte, satte i med et Sæt, rev Manden om, slog Harven over ham, og tilredte ham grumme ilde. Flænge paa Flænge, Saar paa Saar; – det varede længe, før han fik sin Helsen igen, og det var nær ved, at han aldrig mere havde faaet den. (o. s. v. over temaet »Har Haand du lagt paa Herrens Plov, saa se dig ej tilbage«).

Han havde en datter på min alder og en søn, og engang blev jeg inviteret hjem til præstegården. Jeg var ret genert af mig, og jeg glemmer ikke det middagsbord, hvor vi fik en ret jeg aldrig før havde set eller smagt, – nu ved jeg det var kørvelsuppe med kartofler og kogte æg i. Jeg overlevede, men strengt var det at skulle spise op.

Sick blev viden om kendt for sin kamp mod de strengt missionske kredse, især dem i Nr. Felding, der med mere eller mindre ret havde ham mistænkt for en svaghed over for det andet og stærkere køn. For øvrigt gik grundtvigianerne heller ikke ram forbi. Da han ikke kunne komme denne mistanke til livs, udsendte han 1907 et harmdirrende lille skrift med titlen (efter Lukas 19.42) »Ak, vidste Du dog –«, hvori han gør op med »den religiøse Svindel, Skinhelligheden« og uvederhæftigheden og den manglende ansvarsfølelse i det offentlige og politiske liv. Uden navns nævnelse er de skildrede sikkert oplevet. Men »de saakaldte hellige Samfund« standsede ikke angrebene. De indsendte nu klager til biskop Koch, hvori Sick beskyldtes for at have overtrådt det 6. bud. Biskoppen indkaldte til et møde i præstegården, hvor det nok gik hårdt til. Men da der ikke forelå klare beviser, endte mødet med en ret intetsigende erklæring (2/7 1909) og en ikke skriftligt medtaget bestemmelse om, at Sick inden et år skulle søge sin afsked. »Den hellige Krig er sagtnet« skrev Ringkøbing Amts Social-Demokrat, men det synes som om visse af hans modstandere dog stadig har søgt efter beviser, for i Ringkøbing Amts Social-Demokrat for 3. august 1909 er indrykket en meddelelse, som for en nutidsbetragtning må forekomme usandsynlig og derfor her skal gengives i faksimile:

Missionsmænd og Liderligheds mænd.

De tre „hellige“ Guds Børn, som efter den derom trufne himmelige Af-tale stiftetvis staa paa Lur om Natten udenfor de mandlige og kvindelige Be-boeres Sovestuevinduer i Nørre Fel-ding Præstegaard, opfordres herved til — for ikke at blive overanstrengte af denne Natmandstjeneste — at benytte de Stole, som vi fra Dags Dato at regne hver Aften skal huske at sætte ud til dem. Men jeg maa ærbødigst bede om Undskyldning for, at jeg desværre ikke kan hyde d'Frr.s beundringsværdige Midtærhed i Liderligheds Tjeneste Re-sultater, der blot nogenlunde kan spore til Lidigheden af deres Uterligheds Gaab. Jeg er slow over at maatte sige det, men for ikke at nære Forhaabnin-ger, der dog aldrig kan blive andet end fromme Ønsker, vil jeg helst rentud be-tende: Der er ikke noget at flo m e e s t e r, end sige da ligge efter; jeg for min Part er en gruelig Grim-rian, naar jeg er paaklædt, og i Nat-tjorte — kære, saa er jeg reverenter talt en Sjældenhed.

Men for at paastemme de tre Mis-sionærers Gemenhed vil vi hver Nat Kl. 12 traktere dem med Kaffe og Sø-sterkage samt stiftetvis hveranden Nat yde gratis Udlaan af Fotografiapparat og en Aargang af „Andre Missions Tidende“; husk paa, Natten er lang nu. Derimod den standsmæssige Dragt Prygl, som jeg indrømmer, at d'Frr.s hellige Foretænk giver dem et berettiget krav paa, næmner jeg rentud sagt ikke at eye-lvere. Jeg mener selvfølgelig af Hensyn til min pøne Bist — den vilde jo blive saa mobbydeligt stiden.

Nørre Felding Præstegaard, den 1.
August 1909.

Geo. Jul. Sic.

P. S. I Tilfælde af Regnvejr bedes man banke paa Ruden for at blive luf-tet ind, men det kan ikke nytte noget at spekulere i Sølvtøjet — det er kun Bet.

Ringkøbing Amts
Social Demokrat 3/8 1909.

Søndag den 29. august holdt Sick sin afskedsprædiken i de to kirker, i Tvis som næsten sædvanlig med en halv times forsin-kelse. Den var ikke blid, men efter gudstjenesten holdt han i kordøren en farvel-tale med en grov anklage mod dem, der »har kastet Snavs paa en hæderlig Mand ... har væltet en Mudderpøl imod mig« o.s.v.

Dermed var Sicks præstegerning i Nr. Felding og Tvis for-bi, og jeg måtte søge konfirmationsforberedelse andetsteds. Nu havde vi fra tid til anden haft kontakt med valgmenighe-den i Holstebro, og derfor kom jeg og flere andre fra sognet til at »gå til præst« hos Morten Larsen.

Om Sicks videre skæbne skal blot berettes, at han efter nogle års ophold i København blev kaldskappellan i Æbeltoft 1918. Men her blev han på grund af tilnærmelse til husassi-stenten (forseelse imod det 6. bud) ved højesteret fradømt kjole og krave 1923. Han døde 1926.

Fars hverv

Far kom meget hurtigt i kontakt med sognets folk. Gennem kirketjenesten blev han jo kendt, og det er også mit indtryk, at der i Tvis som andre steder på den tid var en kendelig opdrift, som blot ventede på igangsættere for at blive realiseret i et fremskridt. Nu var også Holstebro-Herning-banen åbnet (11. oktober 1904) og diligencekørselen Holstebro-Herning, der vist var så gammel som landevejen (1851) hørte nu op.

Far førte også en tid kirkebogen (altså kontraminsterial-bogen) — og herfra et par historier: engang kom Frederik Havrtoft for at melde en søn født, han skulle hedde *Pe'der*. Skriver du det med *d* eller *t*, spurgte far. *A skryvør æ no mæ pe?*, svarede Frederik. En anden søn skulle hedde Johannes Evang, for sådan stod der i almanakken.

Fars første initiativ var at få oprettet en husflidsforening, en sådan kendte han jo til fra Kølvrå. Det lykkedes også (1903), og i nogle få år (til og med vinteren 1908/09) gik arbejdet godt

om vinteren med afsluttende fest og tombola o.s.v. Jeg var med en vinter, bandt børster, lavede løvsavsarbejder o.s.v. – Han kom også snart ind i sygekassestyrelsen, først som revisor, senere som både formand og kasserer, og var altid på vagt over for lægernes regninger! 1903 kom han også i ledelsen af foredragsforeningen, men mærkeligt nok synes denne ikke at have været særlig livskraftig. Efter en dagbogsnotits blev den »slaaet i Stykker« efter et foredrag den 12. oktober 1908, hvor højskoleforstander Hansen Vrigsted havde talt »om Frederik Titgen ovre fra København, udmærket«, så den oplevede ikke Forsamlingshuset (eller Samlingshuset som det hed), som far også var med til at få rejst 1909 (på 25-kroners aktier).

1905 fik Alberti foruden den berømte eller berygtede pryglelov også gennemført loven om oprettelse af værgeråd (14/4 1905). Her skulle normalt foruden de kommunale styrelsesmedlemmer også præsten og en lærer have sæde. Det blev i første omgang far, og han blev formand, hvad der skaffede ham adskillige mørke oplevelser, som jeg straks skal give eksempler på. Jeg ved ikke af at der førtes nogen egentlig protokol, i al fald har jeg aldrig set en sådan.

Endelig blev far også formand i Hjælpekassen, den institution som fra 1908 (lov af 4/5 1907) afløste »De fattiges Kasse«, og som ydede beskeden støtte til trængende uden at denne hjælp havde karakter af fattighjælp. Hvervet var dog begrænset til en treårsperiode (fars regnskabsbog omfatter tiden 1909-11).

Far kom således i forbindelse med mange af sognets folk, velhavende og fattige, religiøst indifferente og religiøst vågne, såvel indremissionens folk som grundtvigianere, hvoraf nogle havde løst sognebånd til valgmenigheden (Morten Larsen) i Holstebro, – det gjaldt f.eks. Grønbækfolkene. Far var jo ikke »missionsk«, men han kom godt ud af det også med »de hellige«, af hvilke da også adskillige var tolerante i det fælles samkvem. Men netop i denne tid bredte missionen sig stærkt.

Vækkelsesprædikanter havde virket eller var endnu virkende flere steder i omegnen. Moe havde jo omvendt hele Harboøre, og i Hove virkede pastor Agger, der efter lærer Pinholts optegnelser¹ synes at have hørt til de såkaldte helvedesprædikanter (»Lombredegne, skidtvigtige Abekatte, der lige har lugtet til en Smule fordøjet Kundskab«, »Horebukke – drikke til Pægls med Sa-atan i Helvedes Forgaard (Værtshusene i Lemvig)«, »Sa-atans stavnsbundne Slaver kan jeg«, saaledes sluttede han en Nytaarsprædiken, »ikke ønske et glædeligt Nytaar, for de gaar til Helvede. Amen«). I Holstebro virkede Axel Bülow og i Avlum pastor Willer, en dygtig prædikant, som både i Avlum og Hodsager sogne samlede en stor menighed omkring sin forkyndelse og missionen. I hele syslet virkede også den kendte læge missionær Anders Stubkjær. Missionshuse byggedes i de fleste sogne, i Tvis 1904, og der skabtes mange steder en dyb religiøs bevægelse hos folk, der ellers slet ikke tænkte på at åbne sig, en bevægelse der nu – som i den senere Oxfordbevægelse – kunne skabe spændinger hos de enkelte, der så at sige flød over i åben bekendelse og skriftemål, en adfærd som er væsensfremmed for vestjyden, og som da også normalt efter nogen tid fandt ro i et mere stilfærdigt leje. Dette spændingsforhold mellem grupperne, hvor de religiøst vakte mødte op med deres absolutte krav: enten – eller, må huskes, når man nu ser tilbage på begivenhederne (jf. ovenfor om pastor Sick).

I skoledistriktet boede en smed, Ole S., der havde lidt smedearbejde for de nærmeste naboer. Der var mange børn i hjemmet, og de gik i fars skole. Men Wolle var dranker, og nu var han i sine ædru øjeblikke blevet missionsk, »omvendt« som man sagde, og det kunne missionen jo for så vidt være stolt af. Men drikkeriet blev værre og udartede til delirium i gentagne anfald, og under et sådant anfald – efter en Holste-

1. J. G. Pinholt. Fra en Landsbydegns Tilværelse. Erindringer. 1944. 34.

brotur – skete det (januar 1906) at han – under håndgemæng med en voksen søn, der vilde tage bøssen fra ham – skyder sin frugtsommelige hustru, der sammen med barnet dør dagen efter på sygehuset. Sagen blev betragtet som »en ulykkelig hændelse«, og Wolle slap for kriminel tiltale, men blev undergivet et vist tilsyn – af far (som værgerådsformand) og Anders Danielsen, der var stedfar til den dræbte. Wolle selv syntes upåvirket af begivenheden, som han selv talte åbent om, når han var ædru, men under sine anfald turede han rundt på markerne og forestillede sig, at han bar enten far eller Anders Danielsen under sin arm og truede dem med kniven! I hjemmet havde den ældste datter, Kirstine, påtaget sig husførelsen og var også selv blevet grebet af missionen, men her slog kræfterne ikke til. Hun begyndte at vandre rundt for at missionere. Jeg husker, hun en dag kom til skolen, hvor hun traf mig. Hun lagde sin hånd på min skulder og sagde: *Hu'dan bår du er mæ 'jæ-sus? I 'daw' æ dæ 'båj fræ 'Betlæ'hæm', 'Pe'dær!* Nogen tid efter glippede det helt for hende, hun kunne ikke udholde spændingen længere og opsøgte bedstefaderen, Anders Danielsen. Hun blev så sendt til sindssygeanstalten. I et selskab henvendte Wolle sig til far og bad ham læse et stykke op, som stod trykt i Indre Missions Tidende, men far sagde da – ifølge avisreferat – »et Par alvorlige Ord og formanede Ole indtrængende til dog i det mindste af Hensyn til Datteren Kirstine at passe lidt paa sig selv, sine Ord og sin Færd, at det ikke skulde blive til det allerværste. Men selvfølgelig: Lærer Jensens fornuftige Advarsel var spildt, thi han hørte jo heller ikke til de hellige, men havde ofte tidligere taget en Dyst med O.S. til Fordel for de stakkels smaa Børn«. Dette er hentet fra et længere indlæg i Ringkøbing Amts Social-Demokrat 17/4 1909, og jeg husker ikke, at far har omtalt det. Men det må være omtrent på samme tid, at jeg kom ud for en begivenhed, som jeg husker tydeligt.

En aften var far og mor ude på besøg, vel hos en af naboer-

ne, og jeg var alene hjemme med gamle Dorte (født 1816), som vi husede i nogle år. Hun var halvdøv og halvblind og sad den aften som hun plejede hende ved kakkellovnen og mimrede lydløst på et eller andet salmevers, da det dundrede på yderdøren. Jeg gik ud og lukkede op, og ind væltede Wolle råbende »Hur ær æ 'dæj'n – han ska 'å' mæ æ 'lyw'«. Jeg ved ikke hvordan det lykkedes mig at få ham skubbet ud ad døren igen og låset, men det lykkedes, og da jeg så – chokeret og vel nok rystende – igen trådte ind i stuen, hørte jeg Dorte sige: *Hwa wa' ær!* Dette var næsten for meget – jeg glemmer det aldrig! Her havde jeg bogstavelig talt kæmpet mod en vanvittig delirist, der truede far på livet, – og så sad denne ældgamle kælling der og sagde ganske apatisk og uberørt: *Hwa wa' ær!*

En anden begivenhed husker jeg kun svagt, men har fået den bekræftet fra en dagbogsnotits. Det drejede sig om bortførelse af en pige fra København, der havde været anbragt i pleje og tjeneste de sidste tre år hos Søren Dyrmosé. Sent om aftenen (8/10 1908), da vi var kommet i seng, kom Søren og fortalte, at en mand og en kvinde fra København var kommet og – under hans fraværelse – havde truet hans kone og fundet pigen, der havde skjult sig i kostalden, og bortført hende. De ville jo nok rejse næste morgen. Far bad da Søren om at cykle op til Anders Danielsen og Jakob Halgaard og bede dem møde ved stationen næste morgen kl. 6½, så er jeg der, sagde far. Og ganske rigtig, i sidste øjeblik kom københavnernes med pigen. Men efter nogen håndgemæng blandede togpersonalet sig i striden. Københavnerne hoppede ind med pigen, og Anders Danielsen og Jakob Halgaard kom også med. Far fik så ringet til politiet i Herning om at standse de fremmede. I Herning protesterede københavnernes, som dog lovede at sende pigen tilbage fra København. Men om dette skete, ved jeg ikke.

Den begivenhed i disse år, som gjorde det stærkeste indtryk, var dog mordet på seks børn – i et statshusmandssted på Lauralyst mark. Det skete mandag den 22. juli 1907. Skolen

havde udflugt den dag, – til Fanø, mener jeg, og vi kom derfor med sang og viftende flag i kupevinduene hjem til Tvis station hen mod aften. Og på perronen stod fru Christensen, Lauralyst, og modtog far med beretningen om den frygtelige udåd. Manden, Poul Christensen fra husmandshjemmet, var enkemand og arbejdede på Lauralyst. Han havde selv fire børn og havde efter konens død fået en husbestyrerinde, en fraskilt, der havde fået tre børn, siden hun kom der. De tre af Poul Christensens og hendes egne tre små havde hun dræbt – og derefter hængt sig selv. Kun den ældste dreng på 9 år var sluppet ud. Hele forløbet er i detaljer skildret i alle landets aviser, ikke mindst i Demokraten i Århus, hvor Sabroe indgående skrev om begivenheden. Han kom selv over til begravelsen af de seks børn og holdt i hjemmet foran kisterne en gribende tale. For øvrigt blev han gennem samtaler på egnen i den følgende tid opmærksom på forholdene i børnehjemmet Hebron i Handbjerg, der jo blev landskendt ved hans social-politiske indgriben («Hebronaffæren»). Morderen, Maren Nielsen, var i stilhed blevet begravet i et hjørne af kirkegården. Hendes motiv til gerningen var den, at hun var blevet sagt op, og at hun elskede Poul Christensen. Der havde ikke været klaget over hendes forhold til børnene, og i sin sjælenød har hun da taget den beslutning: at alle skulle dø – hun selv med. Hvordan denne vande har bragt hende til handling lader sig selvfølgelig ikke beskrive, men et efterladt brev, der er skrevet – ikke som i aviserne angivet dagen før udåden, men under eller umiddelbart efter drabet på børnene, lader os se ind i et menneskes splintrede følelsesliv og ukontrollabelt flakkende tankegang – få øjeblikke før døden.

Kjære Poul

Ja Poul nu haver du drevet en lykkelig Kvinde i Døden med sine tre smaa uskyldige Børn Gud give Poul at du maatte lide saa meget som jeg nu haver lidt siden jeg fik min lille Dreng og Pige tænk paa mig Poul naar du forfører en anden Kvinde hvor ulykkelig du haver gjort en og mange uskyldige Børn troer du virkelig Poul at jeg kunde forlade nogle af mine Børn som du og Sich i havde lagt over det var jo ogsaa en pæn Maade at blive mig kvit du haver gjort mig ulykkelig men Gud straffer dig nok en Gang du er ikke kommen i din Grav endnu det var meget pænere du havde sagt til mig selv hvad Præsten han sagde, til mig haver du ingen Ting talt om jeg ved det kuns fra Petrine jeg ved kuns jeg skal væk fra dig og det kan jeg ikke komme da ikke levende du skal komme til at bære mig og mine smaa herfra (overstreget: til Graven) som Lig og hvad det angaar med dette Hoeri som i beskyldte mig for er lutter Løgn nu kan i kalde mig en Løgnetaske saa meget som i vil nu kan jeg ikke høre det du troer fordi at du ligger (?) selv og Herre (?) baade med Hvidtop og Rødtop der nede paa Gaarden saa troer du andre gør ligesaa men Gud straffer dig nok en Poul for alt det onde du haver gjort imod mig for det er mere end jeg kan bære rejse fra dig i levende Live det kan jeg ikke for jeg holder sa meget af dig (overstreget: at) saa jeg glemmer dig aldrig du er den eneste jeg haver holdt af min egen Mand den Skurk haver jeg aldrig holdt saameget af som dig hvor kunde du gøre dine smaa Børn saa ulykkelig som du haver gjordem nu de skal lide Døden for din Skyld du haver gjort deres Moder ulykkelig dine smaa uskyldige Børn og den lille Dreng kan jeg heller ikke (overstreget: glemme) lade blive tilbage for alt i Verden du vil vel nok opfylde mit sidste Ønske at lægge den lille Dreng ved min Bryst han er mig saa kær nu sidder jeg her i min Dødstund og skriver til dig og de smaa ligger som Lig i Sengen kan Samvittigheden ikke slaa dig nu naar du ser saa mange Lig i dit Hus men du er jo Stiv som du fortalte til Petrine i Lørdags men kan jeg gaa igen da skal jeg naar du staar og gaar O Poul maatte jeg bare se dig i min Dødstime O maatte jeg trykke dig til mit Bryst for sidste Gang men nej jeg maa gaa bort uden at se dit Aasyn Farvel kære Poul og jeg elsker dig i min sidste Stund thi du haver forført og jaget en lykkelig Kvinde i Døden.

Omkring konfirmationen

Det at kunne kende og genkende sig selv, på forstående vis at kunne identificere sig på afstand, kan nok byde på problemer. For nogen er der måske slet ingen problemer, for andre kan genkendelse være problemfyldt nok. Man finder et gammelt fotografi og siger: er det virkelig mig? Havde jeg en sådan hat eller en sådan frisure dengang? Ja, ansigtet er jo mit. Det *må* altså være mig, *er* altså mig. Men en vis undren bliver tilbage. – Jeg havde engang lejlighed til at drøfte problemet. Den engelske forfatter Compton Mackenzie (vist mest kendt fra filmen *Masser af Whisky*, bygget over en af hans bøger) var på besøg i Århus (1954) og borgmester Unmack Larsen ringede da og spurgte, om jeg kunne hjælpe ham med at underholde gæsten. Vi kørte da til Molskroen, hvor vor gæst hos værten forgæves søgte at få opskriften på en herlig fiskeret. Nå, under samtalen spurgte jeg ham da, om han nu i alle sine aldre – han var dengang 71 år – kunne genkende og godkende sig selv, hvortil han svarede et fuldttonende Yes. Han var sig selv og forstod sig selv i hele forløbet. Ingen tvivl om det.

Når jeg nu tænker tilbage til tiden omkring min konfirmation, er der da heller ikke noget, som jeg husker som fremmed, men alligevel er det med en vis undren, at jeg bliver stillet over for mine tanker og følelser fra dengang, således som jeg konfronteres med dem i nogle dagbogsoptegnelser, som har ligget hen – hidtil i glemsel.

Egentlig begyndte »historien« nok adskillige år før. Til min 8 års fødselsdag fik jeg en poesibog af Marie – med et på første side indført lykønskingsvers. Det er ikke dateret, men de følgende sider er fra 1904. Hun var godt 3 år ældre, og et egentlig sværmeri kan jeg først datere fra nogle brudstykkeagtigt overleverede dagbogsoptegnelser fra 1908-09, da jeg var blevet »kørende«. Vi købte nemlig en damecykel i 1908, og meningen (begrundelsen) var jo officielt den, at mor skulle lære at køre på cykel. Far havde på forhånd afstået fra ethvert

forhold til apparatet. Men mor forsøgte dog alvorligt et par gange, – men forgæves. Så jeg havde altså dermed fået ene-brugsret til cyklen, hvad dagbogen da også bærer vidnesbyrd om. Optegnelserne er vidtspændende, fra smånotitser om dagens gøremål: at hente mælk (nu hos Anders Danielsen), at tage kartofler op i Grønbæk, om statens finanser: »De maa tage af Reservefondens 17 Mil. Kr.«, om Alberti: »Nu bliver alle Ting taget fra Alberti, hans Ordener og a., i en Bordskuffe har man fundet en Revolver fra ældre Tid«, »Om Eftermiddagen var jeg henne i Stokvad Eng at plukke Trønnebær. Om Aftenen kom der Bud efter Mor, fra Dres's. Der skal komme en Arving. Han blev født Kl. 11 1/2«, notitser om Venstrevælgerforeningens Møde, »I Dag kom den første Social-Demokrat. Vi og Didrik Dahl er fælles om den«, notits om en eksamensdag (for de smaa): »I Dag har jeg fanget en Græshoppe. Præsten, lader det til, kommer ikke, og de er allerede begyndt, men da de har faaet Frikvarter, kommer han alligevel og Ernst Henrik er med. Jeg kørte saa Vognen om til Iver Skautrup, og Iver kom med den«, o.s.v., o.s.v.

Men, kære børn, I må jo hellere få choket på en gang! I en dagbogsnotits fra 6. juni 1909 hedder det:

I Lørdags i Holstebro og i Tvis Skov til Grundlovsfest. I Gaar til Gilde hos Chr. Nørgaards. Aah hvor er jeg træt, tusinde Tanker farer mig gennem Hovedet, kun en Tanke bliver fast. Ak Nej! jeg tør ikke haabe – Jeg er jo kun et Barn og hun – hun – Aah hvor er hendes Navn kønt, hendes Person yndig. Nej! – hun tænker ikke paa mig. – Ak, men paa en anden. Jeg indser det godt – det kan ikke ske, og dog, hvorfor – jeg ved det ikke. Jeg nar. Jeg Nar – jeg maa sige til mig selv »Det kan ikke ske« – og dog hvorfor skulde det være umulig – Aah, den Tanke! Den Tanke den piner mig altid. – Hun vartede op smilte og lo – danste med mig som med en anden – og dog! var der Forskel? – jeg fulgtes med hende og vi snakkede – jeg gik ved Siden af Syklen og nu, nu skilles vi igen. Aah de Ord: »Farvel – Kom godt hjem«. Aah hvor klang de ikke yndig. – Men nej, der er ingen Haab for mig. Aah Marie tænk lidt – paa mig!

Se, det er ikke selve indholdet af disse linier, som bringer mig til en smule undren, – for jeg er næppe den eneste 13 års dreng, som har været igennem en Sturm und Drang-periode. Men det, der endnu kan undre mig er, at jeg betroede disse følelser til papiret – (for øvrigt er en del ord og bogstaver skrevet med svimlende kruseduller!). Hvem skrev jeg dette for? Jeg ville afgjort aldrig have kunnet lade nogen se eller læse dette! Men det vestjyske dækkende skjold var her kastet til side, så det blødende indre trådte frem – og søgte ubevidst lindrende balsam gennem bekendelse i det skjulte.

Jeg blev konfirmeret af Morten Larsen i Valgmenighedskirken i Holstebro 3. april 1910. Jeg havde nervøs mavepine, da Iver Skautrup skulle køre os til byen, – jeg for første gang i jakke og lange bukser. Og i kirken, under den stående samtale og velsignelsen med Morten Larsens hånd på mit hoved, havde jeg først og fremmest den tanke indeni – forlad mig denne verdslige sansning –: er hun mon i kirken? Og det var hun. Da hånden lettede sig fra velsignelsen, så jeg at hun havde rejst sig i en af stolene længere nede i kirken.

Da vi kom hjem, var min første bøn til mor, om jeg måtte skifte tøj – og tage min gamle matrosbluse og korte bukser på igen. For øvrigt lå der en gavebog fra hende til mig. Konfirmationsgaver ud over en salmebog eller et Ny testamente var dengang ikke skik. Men fra lærer N. P. Larsen, Stråsø, lå der en konfirmationssang på melodien »Kender du den Livsens Kilde« og bygget op over 1. Sam. 3.9-10: Tal, Herre, din tjener hører. I alt 6 vers. Det var rørende, og jeg håber, at jeg – selv om jeg næppe altid har været en lydlig Samuel – har takket pænt. Larsen Stråsø, som vi kaldte ham, havde vi gennem årene fast forbindelse med. Det skete også, at han overnatte, når han var på vandring, – og versene flød fra ham. Jeg husker således en aften, da der ved aftensbordet blev serveret hønslever, og så skulle der jo digtes leverrim, og Larsen Stråsø digtede siddende:

Lever af en høne og ej af en due,

Havde jeg dog bare haft Jensens laj-lue.

Jeg ved ikke af, at jeg nogensinde eller nogetsteds har truffet ordet lajlue, men vi vidste alle, hvad han hentydede til. Far havde netop anskaffet en kasket med tilhørende øreklapper, der kunne slås ned.

1910 er i øvrigt mørke. Jeg har ingen dagbog fra dette år. Antagelig var jeg meget ofte i Grønbæk, hvor jeg sammen med vennen David tog del i markarbejdet. Jeg tror, jeg fik 75 øre stigende til 1 krone i dagløn. Hjemme syslede jeg vistnok med at gøre uddrag af større værker, som far havde stående, f.eks. af Hagerups Konversationsleksikon og Brehms Dyrenes Liv. Excerpterne indførtes i kollegiehæfter, der omhyggeligt nummereredes – og blandt resterne er f.eks. »Uddøde Familier af Dyreverdenen« nr. 28! En anden interesse var genealogiske tabeller – Hübner, Lengnich og Königsfeldt var grundlaget – og denne interesse blev holdt levende i mange år. Jeg fik også en norsk penneven, Aksel Hvindenbakken, der blev konfirmeret om efteråret.

Det har vel nok ligget i luften, at jeg skulle »læse«, og i al fald oplyser jeg i en stil, at jeg vil være lærer, for lærergerningen »er en af de Stillinger, der er ret godt lønnede«, og »naar man har røgtet denne tilfredsstillende i en Aarrække, kan man faa en Pension, saa at man ikke behøver at bekymre sig for sit Udkomme paa de gamle Dage«!

Da vi nu gennem konfirmationen var kommet i forbindelse med valgmenigheden, faldt det naturligt, at jeg blev indmeldt til optagelse på Friskolens præliminærkursus til februar 1911, og her fortsatte jeg da min skoling de næste to år 1911-12.

Konfirmationssang

for.

Jens Peder Andreas Jensen
Kraustrup Skole, Tris.
Med Konfirmationen i Holstebro Valgmenighedskirke
3^{die} April 1910.

Aet: Høden du den Livens Kilde.

1. Herre tal, din Tjener hører!
Hæd lille Samuel,
lyttende med aaben Øre
i den stille Aftenkveld,
ene i Guds Helligdom
da Guds Røst til hæv kom;
gik du Samuel enaa liged,
da vil Gud sig rijs velizne.
2. Herrens Ord jeg tror du høit

gerne i din Barndomstid
naar om hæv man Tale føle
lyttet du, - jeg tror - med Fleid.
Gode du som Samuel
sig ved Morgen sig ved Kveld;
Herre tal, din Tjener hører
og vil gaa hvid du hæv fører.

3. Herre tal! din Tjener hører!
Guds hæv saa dan nu hæv kom
og i Dag ved Hjertes røer
udi Kirken Helligdom.
Naar det Jaabens Ord og Paat,
sagt det lille Ja er sagt,
føj saa til: Ja jeg vil høre,
sig du mig hvad jeg skal gøre.
4. Gud Guds lampen altid brænde
i dit Hjertes Helligdom,

hvid du hæv Røst skal hende
vil dig Aanden lære om.
Hvad der falder vanskelij
vil hæv klare helt for dig,
blot du vil til Regel gøre
alid Herrens Røst at høre.

5. Da din Ungdomstid vil blive
skön og lykkelig og blid,
hæv vil dig Gud ogsaa give
Lys ved Livets Aftenid.
Dine Barndomsminde hæv
som du i dit Hjerte hæv
vil du sikkert aldrig glemme,
eller Fær og Mær Der hjemme.
6. Takke hæv paa de svindne Dage
di i Hjem og Skole gik,
mens med Fryd du ser tilbage
se og frem med Barneblid.

Viden Guds skal du staa,
Gud velsign din Ungdoms Vaar;
sig mens Tiden frem dig fører?
Herre tal, din Tjener hører!

A. P. Larsen
Kraustrup Skole
7/4.10. Vind